

Please note! This is a self-archived version of the original article.

Huom! Tämä on rinnakkaistallenne.

To cite this Article / Käytä viittauksessa alkuperäistä lähdettä:

Lähteenmäki, M-L., Wallin, O., Mäki-Hakola, H., Koivula, M. & Koskimäki, M. (2019)
Tulevaisuuden osaamistarpeita sosiaali-, terveys- ja kuntoutusalalla - työelämän
näkökulma. TAMK-konferenssi – TAMK Conference 2019. Tampereen
ammattikorkeakoulun julkaisuja, Erillisjulkaisuja, s.35 - 43.

URL: <http://julkaisut.tamk.fi/PDF-tiedostot-web/Muut/TAMK-konferenssi-2019.pdf>

5. TULEVAISUUDEN OSAAMISTARPEITA SOSIAALI-, TERVEYS- JA KUNTOUTUSALALLA – TYÖELÄMÄN NÄKÖKULMA

Marja-Leena Lähteenmäki, koulutuspäällikkö, Fysioterapeuttikoulutus, TAMK

Outi Wallin, koulutuspäällikkö, Sosionomikoulutus, TAMK

Hanne Mäki-Hakola, lehtori, Ammattipedagoginen TKI, TAMK

Meeri Koivula, yliopistolehtori, Tampereen yliopisto

Minna Koskimäki, tutkija, Tampereen yliopisto

OPETUS- JA KULTTUURIMINISTERIÖ rahoittaa vuosina 2017-2019 hanketta *Osaavat opettajat yhdessä! – valtakunnallinen terveystieteiden opettajankoulutuksen ja soteku-opettajien täydennyskoulutuksen uudistaminen*. Hankkeen tarkoituksena on hankepäätöksen mukaan terveystieteiden opettajankoulutuksen valtakunnallinen uudistaminen ja täydennyskoulutusmallin kehittäminen sosiaali-, terveys- ja kuntoutusalan opettajille tulevaisuuden osaamisvaatimuksiin perustuen.

Toukokuussa 2018 kutsuttiin pirkanmaalaisia sosiaali- ja terveys- ja kuntoutusalalla (myöhemmin soteku-ala) toimivia kehittäjiä, esimiehiä ja muita toimijoita tarkastelemaan alan osaamistarpeita. Tulevaisuuden suuntia kartoittavien alustuspuheenvuorojen jälkeen jakaannuimme neljään ryhmään. Osallistujilta kysyttiin sitä, minkälaisella osaamisella voidaan vastata tulevaisuuden muutosten asettamiin vaatimuksiin. Keskustelut etenivät vilkkaasti ja esille nousi useita osaamisalueita.

Pienryhmien keskustelut nauhoitettiin ja ääninauhojen jatkokäyttöön saatiin jokaisen osallistujan lupa. Keskustelujen analysoinnin jälkeen päädyimme esittämään aiheesta työpajaa helmikuussa 2019 järjestettävään TAMK:n sisäiseen konferenssiin. Työpajan teemoiksi valittiin

- Asiantuntijuus – toisen osaamisalueen tunteminen ja moniammatillinen yhteistyö
- Asiakaslähtöisyys – asiakkaan kuuleminen ja ohjaus
- Jatkuva ammattiosaamisen kehittäminen – tiedonhankinta ja nuorien innostaminen itsensä kehittämiseen

TAMK-konferenssin työpaja sai nimekseen *Tulevaisuuden osaamistarpeet SOTEKU-alalla – työelämän näkökulmaan vastaaminen*. Ohjeistamme opettajat pohtimaan keinoja, joiden avulla opiskelijat voivat saavuttaa edellä esitettyjä osaamisia jo koulutuksensa aikana. Tulemme pohtimaan myös sitä, mitä työelämän osaamistarpeisiin vastaaminen edellyttää opettajalta.

Asiantuntijuus – toisen osaamisalueen tunteminen ja moniammatillinen yhteistyö

Keskusteluissa tuli esille se, että soteku-alan ammattilaisella tulee olla vahvaa ammatillista osaamista. Se on asiantuntijuuden kehittymisen edellytys. Eräs osallistuja sanoi, että tulevaisuuden hoitajalla pitää olla *”käden taidot hanskassa”*. Tätä samaa korosti myös eräs kuntoutusalan esimies, vaikkakin hänen mukaansa *”tekniikat oppii kyllä myöhemminkin”*, eli peruskoulutuksen jälkeen.

Asiantuntijuutta on tarkasteltu kolmesta eri näkökulmasta, joita ovat kognitiivinen, osallistumis- ja tiedonluomisnäkökulma (Hakkarainen, Palonen & Paavola 2002, 448–464). Työelämäfoorumiin osallistujat pitivät kognitiiviseen näkökulmaan liittyvää tiedonhankinta- ja ongelmanratkaisutaitojen oppimista sekä kliinisen päättelyn oppimista erittäin tärkeänä. Osallistumisnäkökulmaan liittyy alan toimintakulttuuriin osallistuminen, joka toteutuu opiskelijoiden harjoittelujaksoilla. Valmistumisvaiheessaakaan olevalta ei voi keskusteluun osallistujien mukaan edellyttää kaikkia erilaisissa työtehtävissä vaadittavia käytännön taitoja. Silti arveltiin, että käden taitojen oppimisessa ja niiden hallinnassa tapahtuneesta muutoksesta johtuen joidenkin opiskelijoiden osaaminen on niin heikkoa, että ajoittain joudutaan opiskelijoiden harjoittelu hylkäämään riittämättömien perustaitojen vuoksi.

Työelämäfoorumeissa esitettiin keskeisiksi tulevaisuuden osaamisvaateiksi työelämätaidot, joustavuus, laaja-alaisuus ja moniammatillinen yhteistyö, jotka kuuluvat asiantuntijuuden osallistumisnäkökulmaan. Keskusteluissa tuli hyvin kirkkaasti esille se, että *”kukaan ei pärjää yksin”*. Yhteistyön edellytyksenä pidettiin oman ammatin ydinosaamisen vahvaa tuntemista samoin kuin sotekualan toimintasektorin sekä eri työtehtävissä toimivien roolien tuntemista. Tähän liittyy ns. yhdyspintaosaaminen, jonka nähtiin mahdollistavan konsultaatiomahdollisuuksien hyväksikäyttämistä mutta myös verkostoitumista eri alojen välillä.

Tämän päivän ja tulevaisuuden ammattilaisen ominaisuuksiin liitettiin yhteistyön tekemisen taito ja kyky olla *”joukkuepelaaja”*. Se edellyttää oman osaamisalueen hallinnan rinnalla toisten työntekijöiden ammatillisen erityisosaamisen tuntemista ja kunnioitta-

mista. Tähän tulisi osallistujien mukaan harjaantua jo koulutuksen aikana. Opiskelijoille tulisi tarjota mm. mahdollisuuksia opiskella ja harjoitella moniammatillisissa ryhmissä. Eräs apulaisosastonhoitaja ihmettelikin sitä, että vain lääketieteen kandidaatit käyvät tutustumassa hänen toimialueellaan. ”Muita sote-alan opiskelijoita ei näy.” Toisten kanssa yhdessä toimiminen luo kuitenkin pohjaa edellä mainitulle asiantuntijuuden kolmannelle eli yhdessä tapahtuvalle tiedonluomisnäkökulmalle.

Voikin todeta, että vahva oman ammattialan osaaminen ja toisten soteku-ammattien edustajien osaamisen tunnistaminen ovat keskeistä tulevaisuuden osaamista. Ne mahdollistavat tehokkaan ja monipuolisen yhteistyön tekemisen asiakkaiden, potilaiden ja kuntoutujien parhaaksi. Tämä näyttäytyy T-mallilla kuvattuna osaamisena (vrt. Guest 1991, 27; Heinemann 2009, 6–7). Siinä T:n pystyviiva kuvaa oman ammatin syvällistä osaamista ja vaakasuora viiva muiden asiantuntijuuden tuntemista sekä sen mahdollistamaa valmiutta yhteistyöhön.

Asiakkaan kuuleminen ja opiskelijan ohjaus

Sosiaali-, terveys- ja kuntoutusalan ammattilaisten työn keskeisenä lähtökohtana on asiakkaan tarpeiden huomioiminen. Samoin opettajien ohjaus- ja kasvatusyöhön sisältyy asiakaslähtöisyys eli opiskelijan oppimisen lähtökohtien ja sosiaalisen todellisuuden ymmärtäminen. (Ojanen 2009; Berger & Luckman 2005.)

Opetus, kasvatus ja ohjaus ovat aina suhteessa olemista, vuorovaikutusta sekä myös sosiaalisessa yhteisössä tapahtuvaa (Ojanen 2009). Avoin dialogi opettajan ja opiskelijan kesken mahdollistaa ammatillisen kasvun, mistä syystä opettajalta edellytetään sosi-

aali-, terveydenhuollon- ja kuntoutuksen substanssiosaamisen lisäksi dialogisuuden taitoja. Kehittymistä palveleva dialogi on reflektiivinen ja luova prosessi ja avoimessa dialogissa löytyy aina jotain uutta. (Ojanen 2009.)

Työelämäseminaarin osallistujat pitivät keskeisenä sitä, että sosiaali-, terveys- ja kuntoutusalan asiakkaille jää hyvä palvelukokemus asioidessaan eri toimijoiden kanssa. Tämä tarkoittaa asiakkaan kuulemista, kokonaisvaltaista kohtaamista ja asiakkaan rinnalla kulkua koko hoito- ja hoivaprosessin ajan. Eräs työelämäedustaja totesi, että ” *Voit ajatella, että tätä vaivaa hoidetaan tämän tiedon pohjalta, mutta jos rupeat tuputtamaan treeniohjeita, niin mitään ei mene perille. Sinun tulee koskea sitä ihmistä ja hoitaa.... On kohdattava ihminen.*” Sitaatti kuvastaa hyvin asiakaslähtöisyyden ymmärtämisen vaadetta ja sitä, että palvelukokemukseen vaikuttaa kaikki se, mihin työntekijä voi vaikuttaa.

Työelämän edustajat käyttivät keskustelussaan myös *tilanneälyn*-käsitettä, jolla he tarkoittivat asiakkaan tarpeen kokonaisvaltaista tunnistamista ja motivoinnin tärkeyttä. Aito kohtaaminen ja hyvä palvelukokemus voi korvata jopa tietämättömyyden jonkin substanssin yksityiskohdan suhteen. Samalla tavalla opettaja voidaan nähdä opiskelijan ohjaajana, motivoijana ja rinnalla kulkijana, joka kohtaa opiskelijan kokonaisvaltaisesti, vertaisena – ei ylhäältä alaspäin katsovana.

Monialainen toimijuus, verkostomainen työskentely, poikkihallinnollisuus sekä yhteistyön valmiudet toistuivat usein työelämäedustajien kerronnassa asiakaslähtöisyyteen liittyvänä osaamisena. Moniammatillisen yhteistyön taidot liitettiin keskustelussa asiakkaisiin ja asiakas/ palveluohjaukseen moniulotteisena asiana,

sillä se tarkoittaa niin asiakkaan näkökulman ja tarpeiden ymmärtämisenä kuin myös hänen perheensä ja verkostonsa sekä muiden ammattitoimijoiden näkökulmien ymmärtämistä ja yhdistämistä. Näiden valmiuksien katsottiin jo kuuluvan tulevien asiantuntijoiden peruskoulutukseen, joten myös opettajien osaamiseen tulee sisältyä moniammatillisen yhteistyön ja verkostotyöskentelyn taidot. Tärkeää on tehdä opetuksessa sellaisia pedagogisia ratkaisuja, joissa moniammatillinen opiskelu ja vuorovaikutus mahdollistetaan.

Asiakastyön laadun ylläpitämiseksi ja parantamiseksi työelämän edustajat nostivat esiin työntekijöiden itsereflektointitaidon tärkeyden. Reflektointia tarvitaan, jotta omaa asiakastyötään voi kehittää ja parantaa. Reflektoidessa asiantuntija arvioi omaa työskentelyään ja itseään, mikä ei ole aina helppo tehtävä. Jotta reflektiota työelämässä tapahtuu, tulee opetuksessa antaa opiskelijalle valmiudet ja työkalut refleктоivaan ja tutkivaan työotteeseen. Esimerkiksi käytännön harjoittelujaksot työelämässä antavat tähän hyvän mahdollisuuden.

Jatkuva ammattiosaamisen kehittäminen – tiedonhankinta ja nuorien innostaminen itsensä kehittämiseen

Jatkuvan ammatillisen kehittymisen pohjalla on ajatus elinikäisestä oppimisesta. Tällöin oppiminen nähdään jatkumona muodollisen koulutuksen päätyttyä ja oppimiselle otollisia ympäristöjä tunnistetaan laajasti myös virallisen koulutusjärjestelmän ulkopuolella. (Pohjonen 2007, 227.) Oppiminen on muodoltaan tällöin formaalin lisäksi informaalia ja non-formaalia (Collin, Van der Heijden & Lewis 2012). Koska jatkuva ammatillinen kehittyminen

ulottuu formaalin koulutuksen ulkopuolelle, vaatii se työntekijältä metakognitiivista kompetenssia. Työntekijän on tunnettava itsensä oppijana, tietäjänä ja toimijana sekä sovitettava ne näköalaaan työn ja työelämän tulevaisuudesta. (Collin, Van der Heijden & Lewis 2012; Kyrönlahti 2007, 124–125.)

Aineistossa työelämän edustajat korostivat sitä, ettei itsensä ja oman työn kehittäminen lopu tutkinnon suorittamiseen. Olennaista ammattilaisen osaamista on kyky ja halu jatkuvaan oppimiseen. *Samankin työn voi tehdä usealla tavalla – toiset jättää aivot pukukaappiin, toiset haluavat kehittää ja jaksavat vielä tsempata ja auttaa muita*, kuvasi eräs esimies.

Työ ja muuttuvat palvelujärjestelmät edellyttävät ensinnäkin hyviä tiedonhankintataitoja. *Epävarmuutta ja keskeneräisyyttä on siedettävä*, korostivat useat työelämän edustajat. Viimeisintä tietoa esim. hoitomuodoista, palveluista ja palvelun tarjoajista ei automaattisesti ole saatavilla. Sosiaali- ja terveysalan ammattilaisena täytyy tietää ja pysyä ajan tasalla siitä, mistä tietoa kunkin asiakkaan tarpeisiin lähtee etsimään.

Sosiaali- ja terveysalan ammattilaisen osaamista on nähdä oma työ osana asiakkaan palveluketjua ja näin ollen olla valmis kehittämään omaa työtään yhteisöllisesti. Työelämän edustajat kiittelivät *”nuorten alalle tulevien rohkeutta ylittää perinteisiä ammattirajoja”* ja *”rohkeutta kysyä toisen työstä”*. Yhteisöllinen oppiminen työssä edellyttääkin valmiutta oman ajattelun ja toiminnan avaamiseen sekä reflektointiin. *”Näin itsekkin herää ja havahtuu siitä, että tuokin asia voidaan käsittää tuolla tavalla”* kuvattiin työelämäfoorumissa. Edellisen kaltaista toimintakulttuuria täytyy työelämän edustajien mukaan sosiaali- ja terveysalan työpaikoilla edelleen lisätä.

”Tuntuu että joku tulee ja puuttuu, kun mä oon 20 vuotta aina tehnyt näin, omaa työtä ei ole kauhean helppoa asettaa toisten arvioitavaksi”.

Osin työssä oppimista voidaan edistää työntekijän itseohjautuvuuden kautta, mutta olennaista on myös organisaatiosta käsin johdetut mallit ja mahdollisuudet (vrt. Collin, Van der Heijden & Lewis 2012). Yhtenä tällaisena keinona työelämän edustajat mainitsivat paikoin käytössä olevat mentorointi- ja vertaismentorointimallit. Kaiken kaikkiaan työelämään kaivattiin uudenlaista ajattelua siitä, miten työn ohessa oppiminen mahdollistuisi *”ketterästi ja joustavasti ilman erillistä virka- tai työvapaata tutkinnon suorittamista varten”.*

Osaamistarpeista kohti täydennyskoulutusmallin kehittämistä

Olemme kuvanneet artikkelissa soteku-alan asiantuntijoiden keväällä 2018 toteutetussa työelämäfoorumissa keskeisiksi esittämiä tämän päivän ja tulevaisuuden osaamisvaateita. Aiheen käsittelyä jatketaan helmikuussa 2019 TAMK-konferenssin työpajassa. Tuolloin on tarkoituksena koota opettajien näkemyksiä koulutuksen mahdollisuuksista tuottaa osaamista työelämän esittämiin tulevaisuuden osaamistarpeisiin.

Molemmat tilaisuudet antavat aineksia soteku-alan peruskoulutuksen mutta myös opettajakoulutuksen kehittämiseen. Lisäksi saamme ainesta hankkeen tavoitteena olevan soteku-opettajien täydennyskoulutusmallin rakentamiseen. Mallin on tarkoitus olla valmiina vuoden 2019 lopussa.

Lähteet

- Berger P. L., Luckmann T. (2005): Todellisuuden sosiaalinen rakentuminen: tiedonsosiologinen tutkielma. Helsinki: Gaudeamus.
- Collin K., Van der Heijden, B. & Lewis, P. 2012. Continuing professional development. *International Journal of Training and Development* 16:3.
- Guest, D. 1991. The hunt is on for the Renaissance Man of computing. *Independent*, 21 (September), 27.
- Hakkarainen, K., Palonen, T. & Paavola, S. 2002. Kolme näkökulmaa asiantuntijuuden tutkimiseen. *Psykologia* 2. 448–464.
- Heinemann, E. 2009. Educating T-Shaped Professionals. Fifteenth Americas Conference on Information Systems. 6-9-8.2009. San Francisco, California.
- Kyrölahti, E. 2007. Työterveyshoitajan ammatillisen osaamisen kehittäminen ammattikorkeakoulussa. Teoksessa *Ammatillinen kasvu*. Professori Pekka Ruohotien juhlakirja. Hämeenlinna: Tampereen yliopisto, ammattikasvatuksen tutkimus- ja koulutuskeskus. 118–128.
- Ojanen S. 2009. Ohjauksesta oivallukseen. Ohjausteorian kehittelyä. Helsinki: Palmenia.
- Pohjonen, P. 2007. Ammatillinen osaaminen työelämän kehittäjänä. Teoksessa *Ammatillinen kasvu*. Professori Pekka Ruohotien juhlakirja Hämeenlinna: Tampereen yliopisto, ammattikasvatuksen tutkimus- ja koulutuskeskus. 224–233.